

M. Abysova

SEMI-CULTURE PHENOMENON: LINGUO-COMMUNICATIVE ASPECT

Introduction. At present, there is no doubt that during its historical development, different communities interact with one another or another, which necessarily implies parallelism of language contacts. Modern globalization processes require individuals to adapt to a rapidly changing socio-cultural environment, which implies the ability to interpret cultural phenomena in different linguistic and cultural contexts. Particular attention should be paid to the analysis of the communicative competence of the "interpreter", whose view on culture, its phenomena and forms of being determines the depth of understanding of historical realities and current practices. **The aim is** to analyze the phenomenon of semi-language as a negative consequence of cultural interference. **The tasks are:** 1) to characterize the situation of semi-language as an inconsistency or the imposition of one code of one language system on another in terms of intercultural communication; 2) to investigate the peculiarities of the loss of linguistic normality at the macro- and micro- levels. **Research methods** used in the article, reflect its interdisciplinary character. Research methods include proper linguistic and philosophical methods of analysis. The system-cultural, typological approaches are used in the research. **Research results:** analysis of the linguistic situation in modern society suggests that no bilingual bearer can have absolutely equal experience of contact with different linguistic groups, because, using certain words, he cannot control the social context. Semi-culture, as we understand it here, is a conflict situation in which the individual finds himself as a result of breaking the tradition. In favorable circumstances, a "semi-cultural" situation is temporal, and in unfavorable circumstances, it becomes a permanent factor, which can lead an individual to become a semi-linguistic one. Semi-language is the inability of an individual who has grown up in a bilingual environment to express his or her thoughts clearly in any language, to adhere to linguistic norms. Insufficient language development is not the only one that threatens the individual in the context of forced bilingualism. The specificity of voluntare (based on contract, consensus, dialogue) communication implies a reflexive interconnection of its subjects. **Discussion.** The lack of linguistic communication competence of native speakers undermines the rational form of organization of public space, which presupposes the achievement of public consensus. The extent to which the peoples are able to cope with this task is a serious question. **Conclusion.** Analysis of intercultural communication suggests that differences in culture and language of social groups in contact give rise to the phenomenon of semi-culture as a state of forced existence of personality in two cultures. The functioning of a semi-culture generates a semi-language with the rejection of stylistic, etiquette, etc. norms of differentiation of codes of different language systems. Micro-level code mixing manifests itself in the loss of the linguistic-communicative register, which is easily accessible to the developed "linguistic personality". Macro-level integration processes under half-life conditions lead to the formation of a reduced rather than a single and enriched culture. Semi-formalism in the formal presence of democratic institutions counteracts dialogue practices as the most cooperative form of communicative interaction based on reflective role-sharing.

Keywords: bilingualism, code, cultural interference, semi-culture, semi-language.

УДК 130.2

О. П. Антипова

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВОБОДИ СЛОВА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Національна академія внутрішніх справ;
antipova.olga777@gmail.com; ORCID: 0000-0003-4098-367

Анотація. Доведено, що в сучасних умовах свобода слова усвідомлюється як соціокультурно обумовлене право людини на вільне вираження власних думок і обстоювання світоглядних позицій, що не порушують прав і свобод інших членів соціуму та забезпечують оптимальний процес інфообміну, з урахуванням ключових тенденцій культури інформаційної ери. З'ясовано, що Інтернет-комунікації, з одного боку, суттєво розширюють можливості сучасника у сфері свободи слова, а з іншого – здатні призвести до її нівелювання, інформаційного свавілля, що спричиняє навіязування неякісної інформації, поширення фейкових повідомлень, призводить до маніпулювання свідомістю. Наголошено на проблемі відповідальності суб'єкта продукування інформації не лише перед її споживачем, а й перед самим собою. Зауважено, що критерієм регулювання інформаційного потоку, а отже, міри свободи слова, є вироблення споживачем своєрідного внутрішнього цензу, «інформаційного смаку».

Ключові слова: свобода слова, інформаційний простір, культура інформаційної ери.

Вступ

В умовах сьогодення на всіх сферах життєдіяльності соціуму позначаються прискорені темпи становлення інформаційного суспільства. Якісно новий тип інфообміну трансформує комунікативну взаємодію у світовому інформаційному просторі, в тому числі й в українському. Зазначені процеси закономірно позначаються на сфері свободи слова. Вона зрештою усвідомлюється не лише як складова політико-правового простору, а й як генератор соціокультурного середовища інформаційної ери, що є визначальним чинником його цивілізаційного поступу, безперешкодного доступу до якісного інформаційного простору.

Розширення меж і відкритість інформаційного простору не позбавлені проблем, які власне й визначають актуальність нашого дослідження. Так, досить гострою відчувається на сьогодні проблема

відповідальності за зловживання свободою слова, урегулювання прав та обов'язків громадянина в цій сфері, як і власне викривлене розуміння сучасниками категорії «свобода слова». Інтенсивний та часто нерегульований інфообмін призводить до нівелювання аксіологічного виміру цієї категорії, що нерідко спричиняє інформаційне свавілля. Останнє прямо пов'язане з визначенням векторів інформаційної політики держави, ціннісним наповненням її ідеології як підвалини оптимального розвитку.

Не менш нагальною є потреба в осмисленні того, чи може взагалі йтися про свободу слова в її класичному розумінні в умовах глобальної політичної турбулентності, яка набула міжнародного характеру. Адже за таких умов вагомим значення набувають передусім здатність пристосовуватися, демонструвати гнучкість, з огляду на що свобода слова стала «привілеєм» обраних секторів мас-

медіа, найбільш зручних для просування потрібних ідей у маси, навіть так званих фейкових, які, попри хибність, здатні породжувати в невідготовленій свідомості потрібні сумніви, страхи, або, навпаки, нав'язувати певні вподобання щодо ідейного лідера, політичної течії, стратегічного курсу тієї чи іншої країни. Раніше здавалося, що Інтернет забезпечив людям абсолютну свободу обміну думками, проте сьогодні доводить зворотний бік очікувань. Зазначене підтверджує нагальність переосмислення тенденцій розвитку свободи слова в умовах становлення інформаційного суспільства, пов'язаних із цим проблем і шляхів їхнього вирішення.

Мета і завдання

Метою статті є визначення ключових тенденцій розвитку свободи слова в умовах інформаційного суспільства. Досягненню поставленої мети сприятиме реалізація низки завдань, у межах яких слід: визначити характеристики процесу становлення інформаційного суспільства, що найбільш долучені до продукування культурних феноменів свободи слова; висвітлити трансформацію уявлень про свободу слова в контексті Інтернет-комунікацій та пов'язаних із цим проблем, зокрема нівелювання свободи слова, зловживання нею, приховане використання маніпулятивних технологій під гаслом прагнень до свободи оприлюднення власної думки; окреслити стратегію регулювання інформаційного потоку, зокрема міри свободи слова й відповідальності.

Методологія дослідження

Найбільш оптимальними складовими методологічного інструментарію з вивчення особливостей свободи слова в умовах інформаційного суспільства слід вважати соціокультурний підхід, методологічні принципи системності й доповняльності.

Результати

Традиція вивчення феномену свободи слова лежить у площині наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних філософів, культурологів, соціологів, лінгвістів, правників. Такий спектр дисциплінарних підходів не випадковий, адже тема дослідження має міждисциплінарний характер.

Окремим аспектам функціонування культури інформаційної ери, зокрема свободи слова в контексті Інтернет-комунікацій, використання інформаційно-комунікаційних технологій, присвятили дослідження такі автори, як М. Кастельс, О. Леонтович, М. Мак-Люен, С. Михайлов, В. Монтвілов, В. Розін, М. Розов, Г. Трофимова та ін.; питанням інформатизації як чинника функціонування комунікативного простору – І. Алексєєва, А. Гладкий, Б. Городецький, В. Звєгінцев, В. Зінченко, П. Ревко, Б. Якушин та ін.; соціокультурним характеристикам інформаційного простору – А. Гжегорчик, Ж. Деріда, К. Жоль, Ю. Кристева, Н. Луман, П. Рікер, Р. Рорті, Е. Сепір, М. Хайдеггер, Ю. Хабермас та ін.

Численні теоретичні напрацювання сучасних науковців дозволили значно наблизитися до розуміння специфіки розвитку свободи слова в сучасних культурних умовах, проте кожна з концепцій, перетинаючись, лише фрагментарно репрезентує якийсь з аспектів досліджуваного

предмета. Аналіз таких джерел дає змогу віднести до широкого спектру проблем, які поки ще залишилися поза увагою вчених, також питання щодо проблем свободи слова в умовах культури інформаційної ери, перспектив оптимізації цієї сфери життєдіяльності, що актуалізує дослідження окресленого питання.

Вивчення характеристик сучасного етапу суспільного розвитку як процесу становлення інформаційного суспільства, зокрема з'ясування ролі в продукуванні культурних феноменів свободи слова, дозволяє стверджувати, що культура інформаційної ери – це новітній період розвитку людства, який ґрунтується на нових інформаційно-комунікаційних засобах спілкування, а також пріоритетному становищі соціальних практик, пов'язаних із процесом вільного обміну інформацією та знаннями як чинником розвитку свободи слова.

Сучасні інформаційні й телекомунікаційні технології стали надважливою частиною інфраструктури суспільства. Нині від них залежить не лише технологічний, а й соціальний поступ, економічна конкурентоспроможність країни загалом, її місце у світовій економіці, роль у міжнародному просторі, здатність розвивати демократичні інститути тощо. Ці технології фактично перетворилися із технологічного чинника розвитку на важливий елемент функціонування сучасного суспільства, у тому числі в духовному та морально-ціннісному контексті.

Зазначена характеристика суттєво трансформує комунікативний простір. Адже, як зазначає Ж. Бодрийяр, спілкування тепер відбувається не з опорою на символічне, а з опорою на техніку (Бодрийяр, 2006: 156), у чому й полягає сутність комунікації інформаційної ери. Позитивний аспект процесу поширення інформаційно-комунікаційних технологій полягає в тому, що він сприяє розширеному інформаційному простору, швидкій і зручній передачі інформації, її обробці та зберіганню, вільному доступу до неї, а отже, широкому простору для розвитку свободи слова. Водночас ці процеси позначені й негативними наслідками, серед яких: неконтрольованість інформаційного потоку; зниження якості інформації, що наявна в широкому доступі; втрата здатності людини до «фільтрування» інформації, адже сучасник буквально «губиться» в її потоці.

Загальновідомо, що наскрізною ниткою в кожній із характеристик соціуму в умовах культури інформаційної ери є процес активного обміну інформацією та знаннями. Звісно, інформаційна та інтелектуальна складові споконвічно були одними з основних форм представлення глибинного змісту культурного досвіду людства, індикатором рівня цивілізаційного розвитку, проте домінування техногенних характеристик сучасності спонукає до усвідомлення цих ознак як провідних універсальї культури інформаційної ери. Щодо означеної проблеми досить влучно висловився О. Тоффлер: «...Якщо технологію можна порівняти з великим двигуном, потужним акселератором, то знання – це його паливо. А значить, ми підійшли до найбільшої проблеми прискорення: цей двигун поглинає все

більше і більше топлива» (Тоффлер, 1997: 25), що неминує породжує проблему адаптації феномену свободи слова до постійно зростаючого масиву інформаційного потоку, зокрема знань, у нових культурних умовах.

Свободний доступ усіх членів суспільства до інформації – характерна риса інформаційного суспільства. З огляду на це, А. Ракітов слушно вважає найголовнішою ознакою інформаційного суспільства ту обставину, що «будь-який індивід, група осіб, підприємство або організація в будь-якому місці країни й у будь-який час можуть одержати за відповідну плату або безкоштовно на основі автоматизованого доступу й систем зв'язку будь-які інформацію й знання, необхідні для їхньої життєдіяльності й рішення особистих і соціально значущих завдань» (Ракітов, 1991: 32). Така думка передбачає вироблення певної стратегії діяльності держави в цьому напрямі, докорінну зміну умов життєдіяльності людини та суспільства загалом.

Постає свобода вибору одержуваної інформації. Споживач може переключитися з однієї телевізійної програми на іншу, обрати за допомогою мас-медіа той чи інший фільм, концерт або спортивне змагання, одержати посередництвом комп'ютера лише йому потрібну в даний момент інформацію. Розмаїтість інформаційно-комунікаційних засобів зумовлює формування індивідуальної інформаційної системи, що цілком може слугувати чинником демасифікації сучасної культури.

Водночас слушно слід визнати думку про пряму залежність позитивних і негативних наслідків Інтернет-спілкування від рівня загальної культури Інтернет-користувачів, оскільки технічні засоби виконують допоміжну роль у таких комунікативних процесах (Дротянко, 2014: 11). Функціонування культури епохи інформатизації набуває діалектично суперечливого характеру, містить єдність двох протилежних тенденцій – масифікації та демасифікації. Зазначені процеси якісно змінюють сферу побутування свободи слова, зокрема, з одного боку, розширюють можливості для вільного поширення інформації, а з іншого – вимагають від сучасника формування внутрішнього «інформаційного смаку», що забезпечить від натиску інформаційного потоку, сприйняття та поширення неякісної інформації.

Причому варто враховувати неоднозначність характеристик цього феномену. Часто надмірна або помилково сприйнята свобода слова, передусім у мережі Інтернет, призводить до негативних наслідків, руйнуючи усталені суспільні структури. У цьому контексті доречним є висловлювання Н. Хамітова: «В Інтернеті ми дійсно зустрічаємо масовий вплив на свідомість і підсвідомість, там ще менше об'єктивності, ніж на телевізорах або в друку, оскільки немає жодних цінностей. Кожний з власним маніпуляційним впливом і самопрезентацією може знайти своє місце. Той, хто добре заплатив за просування свого ресурсу, буде постійно стукати з тими ресурсами в підсвідомість. Проникаючи в Інтернет, ви попадаєте на інформаційне звалище, де вам намагаються зробити брудну інформаційну ін'єкцію» (Хамітов, 2012).

Результатом використання соціальних медіа стала поширеність так званих фейків. Цей феномен репрезентує викривлену дійсність, що використовується для політичних цілей. Новий напрям психологічного таргетингу дає змогу підлаштувати повідомлення під уподобання різних груп населення (Почепцов, 2018).

Нині демократичне суспільство змушене балансувати між двома (щонайменше) крайнощами. З одного боку, без свободи слова немає демократії, а з іншого – існує небезпека використання свободи слова для маніпулювання масовою свідомістю. Сутність свободи слова як соціокультурного феномена полягає в тому, що вона слугує індикатором і регулятором соціальної дійсності, без якої стає неможливим саморозвиток суспільства та особистості. Водночас свобода слова – це міра не лише свободи, а й відповідальності. Так, нагально відчувається проблема відповідальності суб'єкта продукування інформації не лише перед її споживачем, а й перед самим собою. Ідеться про вироблення внутрішнього критерію моральності та відповідності йому, навіть якщо це не передбачено «писаними» державними законами. Свободою слова треба користуватися обережно і виважено, не забуваючи про необхідність підкорятися об'єктивним законам природи і суб'єктивним – суспільства. Адже не може бути свободи для однієї особи за рахунок обмеження свободи іншої особи.

Обговорення

Як зазначають сучасні науковці, людина в ситуації постмодерну, з одного боку, уникає відповідальності за вибір, а з іншого – прагне мати своє «Я», своє обличчя, виразити себе. Тому, залишаючись «гвинтиком» та об'єктом впливу різноманітних мереж і технологій глобального суспільства, людина, щоб залишити собі хоча б якусь свободу, залишаючись сама собою, ховається за маску. Ось тут і приходять на «допомогу» людині соціальні технології, мас-медіа, які покликані вирішити два завдання – звільнити людину від психологічного напруження та особистої відповідальності (Видриган, 2006).

Крім суб'єкта продукування інформації, чимала доля відповідальності лягає на власне споживача, який на сьогодні має всі можливості виступати в ролі «фільтратора» інформаційного потоку. Адже в умовах культури інформаційної ери споживач сприймається не як пасивний елемент комунікативного процесу, а швидше як активний учасник формування соціокультурного простору періоду становлення інформаційного суспільства. Тому вироблення споживачем своєрідного внутрішнього цензу, «інформаційного смаку», цілком справедливо можна вважати критерієм регулювання інформаційного потоку, а отже, міри свободи слова, що дедалі інтенсивніше набуває людиновимірного характеру. Це досить нелегка справа, адже, як зазначає сучасний норвезький філософ Л. Свендсен у книзі «Філософія свободи», вільне «Я» завжди перебуває в детермінованих умовах, але водночас «Я» має здатність до розмірковування про зміни свого становища.

Відповідно до таких міркувань, свободу слова слід сприймати як навичку, що виробляється наполегливою працею над собою протягом усього життя (Ларс, 2016).

Процеси інформатизації та комп'ютеризації сприяють усвідомленню в якості важливого інструменту реалізації права на свободу слова мережі Інтернет. Проте, розширюючи можливості сучасника у сфері інфообміну, Інтернет-комунікації здатні призвести до нівелювання свободи слова або ж зловживання нею. Саме тому свобода слова в умовах становлення інформаційного суспільства усвідомлюється нами як соціокультурно обумовлене право людини на вільне вираження власних думок і обстоювання світоглядних позицій, що не порушують прав і свобод інших членів соціуму.

З посиленням позицій інформаційного простору, поширенням «павутиння Інтернету» змінюється як власне усвідомлення людиною свободи слова, так і умови продукування цього феномену. Вагому роль у цьому процесі відіграють так звані віртуальні спільноти, що є суттєво новим явищем у суб'єктних відносинах сфери свободи слова.

Як зазначає М. Кастельс, «...ці спільноти працюють на основі двох головних характеристик. Перша – це цінність горизонтальної вільної комунікації. Діяльність віртуальних спільнот уособлює всевітню свободу слова в епоху, де панують конгломерати ЗМІ та урядові бюрократичні системи цензури... Друга цінність – самокероване створення мережі. Тобто це здатність кожного знайти свого адресата інформації в Інтернеті, а якщо такого не знайдено, створити й розмістити власну інформацію, стимулюючи таким чином мережу» (Кастельс, 2007: 53). Такі переконання дають підстави стверджувати, що свобода слова в умовах Інтернет-комунікації усвідомлюється не лише як свобода висловлення власної думки, розміщення інформації як такої, а й свобода в її отриманні, урахування критерії кількості, якості, можливості доступу та швидкості отримання інформації.

На відміну від традиційних засобів масової інформації, Інтернет не має власників, ним ніхто не управляє, він є наслідком карнавального спілкування, а спеціалізовані соціальні інститути, передусім держава, втрачають у ньому монополію на продукування інформації та володіння нею.

Кожен користувач може сам конструювати й розміщати будь-які загальнодоступні повідомлення за мінімальних затрат, не піддаючи їх жодному редагуванню. Ідеться, наприклад, про відеоблоги, автори яких самі обирають контент, намагаючись привернути увагу якомога більшої кількості підписників. Водночас свобода слова в Інтернеті не може, тим більше не має, бути безмежною. Право особистості на самовираження існує доти, доки воно не суперечить законним правам й інтересам інших людей. Тому реалізація принципу «абсолютної» свободи слова може з легкістю спричинити свавілля, негативні наслідки для громадськості та окремої особистості (Лазар, 2007).

Процес інформатизації стимулює появу в людини нової соціальної ролі – віртуальної, яка, на думку О. Тоффлера, є спричиненою різноманітністю,

багатоцентровістю інформаційного суспільства. Під впливом навколишнього різноманіття й особистість стає багатоплановою, із багатьма рольовими моделями. З'являється конфігуративне «Я», яке, за прогнозами О. Тоффлера, радикально відрізняється від одноманітного соціального характеру суспільства Другої хвилі (Тоффлер, 1996: 295). Виникнення багатьох ролей спричинене ще й бажанням людини встигнути пережити за своє життя якомога більше ситуацій, побувати в багатьох місцях, познайомитись із великою кількістю цікавих людей, тобто реалізувати ті бажання, які в реальному житті через певні обставини видаються нездійсненними. Сприяє цьому й віртуальний простір, який надає можливості свободи самореалізації, програвання ролей, переживання емоцій, відмінних від реальних. Така можливість обумовлена особливостями спілкування в мережі: анонімністю, помірною нормативністю та своєрідною процесу сприйняття інформації в мережі. Ці характеристики людини не лише додають нових рис до її образу, а й суттєво трансформують усвідомлення нею феномену свободи слова, вільного продукування інформації та сприйняття існуючої.

Вивчаючи свободу слова та цензуру в кіберпросторі, М. Лазар зазначає: «Регулярне тривале перебування людини в мережі змінює її свідомість. Ми є свідками процесу поєднання реального та віртуального світів у певний спільний світ. Тому слід усвідомлювати небезпеки, які чатують на користувачів мережі. Слід постійно нагадувати їм, що, попри всі його надзвичайні можливості, Інтернет – лише величезне інформаційне поле, додаток до реального світу, а не власне світ. Віртуальність – це не штучна реальність, а відсутність поділу реальностей на істинні та ілюзорні. Найменше нехтування цим постулатом загрожує людині бідом» (Лазар, 2007).

Ключовою характеристикою образу homo virtualis є звичність до повної свободи дій та висловлювання. Інтернет став універсальним механізмом оприлюднення своїх думок і позицій, а також забезпечення повної анонімності автору висловлювання (Войцицька, 2007: 31). Віртуальна реальність надає повну свободу у творенні ілюзії, вона допомагає людині зробити те, що є неможливим у константній реальності. Тут людина забезпечена будь-чим, починаючи від надможливостей і закінчуючи безсмертям чи декількома життями. Отже, Інтернет став важливим інструментом реалізації права на свободу слова. Основними чинниками, які продукують зміни в усвідомленні свободи слова, є рівень комунікативних потреб соціуму, специфіка функціонування інформації, особливості соціокультурної взаємодії членів соціуму. Мережа має досить широкий потенціал для забезпечення свободи слова, але, як доводить практика, водночас він може використовуватися з негативною метою.

Як завбачливо зауважує А. Волков, свободу слова слід відрізнити від уседозволеності, яка своє ідеологічне обґрунтування отримала у філософії анархізму. Ознакою вседозволеності є відсутність у соціальній свідомості пріоритету національних інтересів. Таке суспільство не захищене від

деструктивних комунікативних впливів. У результаті воно управляється ззовні, що виражається у відсутності самостійної політики. Причому комунікативна залежність пов'язана з економічною та політичною (Волков, 2012).

Ця проблема поглиблюється тим, що сьогодні на значній частині пострадянського простору спостерігаються тривожні тенденції падіння моральності. Барометром цієї проблеми є зміни світоглядних позицій молоді. Філософія споживацтва, гедонізму як сенсу життя, хибно сприйнятої свободи, утвердження індивідуалізму та егоцентричне ставлення до людей дають підстави говорити про перетворення свободи слова на вияв морального занепаду, інструмент політичної боротьби.

На сьогодні деідеологізація поставила суспільство в досить непросте становище, коли «ідеологічний плюралізм позбавив його чітких орієнтирів. Натомість самостійне сходження до істини не кожному під силу» (Невідомий, 2005: 8). Так само як і самостійний вибір, здійснений у межах реалізації свободи власного слова: чи на користь власних інтересів, чи на користь загальносуспільних цінностей.

Висновки

Здійснений побіжний аналіз дає змогу окреслити основні тенденції розвитку свободи слова в сучасному інформаційному просторі. Вони прямо пов'язані з низкою проблем. Зокрема, ідеться про проблему морального наповнення змісту свободи слова. Культура інформаційної ери усіяло сприяє тому, що цей феномен досить легко може межувати з виявами інформаційного свавілля, що, в свою чергу, спричиняє нав'язування неякісної інформації, поширення фейкових повідомлень, призводить до маніпулювання свідомістю тощо.

Процеси інформатизації та комп'ютеризації сприяють усвідомленню мережі Інтернет як важливого інструменту реалізації права на свободу слова. Проте, розширюючи можливості сучасника у сфері інфообміну, Інтернет-комунікації здатні призвести до нівелювання свободи слова або ж до зловживання нею. Саме тому свобода слова в умовах становлення інформаційного суспільства усвідомлюється нами як соціокультурно обумовлене право людини на вільне вираження власних думок і обстоювання світоглядних позицій, що не порушують прав і свобод інших членів соціуму.

Нагальною постає проблема відповідальності суб'єкта продукування інформації не лише перед її споживачем, а й перед самим собою. Важливим є вироблення внутрішнього критерію моральності та відповідності йому. Крім суб'єкта продукування інформації, чимала доля відповідальності лягає на власне споживача, який на сьогодні має всі можливості виступати в ролі «фільтратора» інформаційного потоку. Адже в умовах культури інформаційної ери споживач виступає не як пасивний елемент комунікативного процесу, а як активний учасник формування соціокультурного простору періоду становлення інформаційного суспільства. Тому вироблення споживачем своєрідного внутрішнього цензу, «інформаційного

смаку» можна вважати критерієм регулювання інформаційного потоку, а отже, міри свободи слова.

Список літератури

1. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структура [пер. с фр., послесл. и примеч. Е. А. Самарской]. – М. : Культур. революция, 2006. – 269 с.
2. Видриган М. В. Свавілья як проблема сучасної філософії. – Черкаси : ЧНУ, 2006. – 230 с.
3. Войцицька М. О. Пошуки «сучасної людини» через практики віртуальності. *Майстеріум. Культурологія*. 2007. – Вип. 26. – С. 26-32.
4. Волков А. Г. Политический текст и свобода слова. *Вопросы духовной культуры*. 2012. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp50_2/knp50t2_96-99.pdf.
5. Дротянко Л. Г. Соціальні трансформації мовленнєвої культури в інформаційну еру. *Вісник НАУ*. 2014. – № 1 (19). – С. 8-11. (Серія «Філософія. Культурологія»).
6. Кастельс М. Інтернет-галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства [пер. з англ. Е. Г. Ганиш, А. Б. Волкова]. – Київ : Ваклер, 2007. – 304 с.
7. Лазар М. Г. Свобода слова и цензура в киберпространстве: этические аспекты. *Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета*. 2007. – № 4. – С. 179-189.
8. Ларс Фр. Г. Свендсен Філософія свободи / пер. з норвезьк. – Київ : Ніка-Центр, 2016. – 336 с.
9. Невідомий А. Синдром Доріана Грея. *Православна газета*. 2005. – № 2 (110). – С. 8-12.
10. Почепцов Г. Фейк. Технології спотворення реальності. – Київ : Києво-Могилян. акад., 2018. – 175 с.
11. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции. – М. : Политиздат, 1991. – 287 с.
12. Тоффлер О. Третья волна. *Сучасна зарубіжна філософія* : хрестоматія. – Київ : Либідь, 1996. – С. 275-335.
13. Тоффлер А. Футурошок. – СПб. : Лань, 1997. – 464 с.
14. Хамитов Н. Есть свобода слова, но есть ли свобода мысли? 2012. URL: <http://aphy.net/articles/51-magbookath/788-nazip-khamitov-is-there-freedom-of-speech-but-is-there-freedom-of-idea>.

References

1. Bodriyar, Zn. (2006). *Obshchestvo potrebleniia. Ego mify i struktura [Consumption society. Its myths and structure]*. Moscow: Kultur. revoliutsiia [in Russian].
2. Vydrihan, M. V. (2006). *Svavillia yak problema suchasnoi filosofii Arbitrage as a problem of modern philosophy*. Cherkasy: ChNU [in Ukrainian].
3. Voitsytska, M. O. (2007). *Poshuky "suchasnoi liudyny" cherez praktyky virtualnosti Searching for the "modern man" through virtue practices. Kulturolohiia, Culture, 26, 26-32* [in Ukrainian].
4. Volkov, A. G. (2012). *Politicheskiy tekst i svoboda slova Political text and freedom of speech. Voprosy dukhovnoy kultury, Problems of Spiritual Culture*. Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp50_2/knp50t2_96-99.pdf [in Russian].
5. Drotianko, L. H. (2014). *Sotsialni transformatsii movlennievoi kultury v informatsiinu eru [Social Transformations of Speech Culture in the Information Age]*. *Visnyk Natsionalnoho aviaitsiinoho universytetu, Proceedings of the National Aviation University, 1(19), 8-11* [in Ukrainian].
6. Kastels, M. (2007). *Internet-halaktyka. Mirkuvannia shchodo Internetu, biznesu i suspilstva [Internet galaxy. Reflections on the Internet, business and society]*. (E. H. Hanysh, A. B. Volkova, Trans). Kyiv: Vakler [in Ukrainian].
7. Lazar, M. G. (2007). *Svoboda slova i tsenzura v kiberprostranstve: etiko-pravovye aspekty [Freedom of Speech and Censorship in Cyberspace: Ethical and Legal Aspects]*. *Uchenye zapiski Rossiyskogo gosudarstvennogo gidrometeorologicheskogo universiteta, Scientific notes of the Russian State Hydrometeorological University, 4, 179-189* [in Russian].
8. Svendens, L.Fr.H. (2016). *Filosofia svobody [The philosophy of freedom]*. (Trans). Kyiv: Nika-Tsentr [in Ukrainian].

9. Nevidomyi, A. (2005). Syndrom Doriana Hreia [Dorian Gray Syndrome]. *Pravoslavna hazeta, Orthodox newspaper*, 2(110), 8-12 [in Ukrainian].

10. Pocheptsov, H. (2018). *Feik. Tekhnologii spovorenna realnosti [Fake. Reality distortion technologies]*. Kyiv: Kyievo-Mohylian. akad. [in Ukrainian].

11. Rakitov, A. I. (1991). *Filosofiiia kompiuternoy revoliutsii [Philosophy of Computer Revolution]*. Moscow: Politizdat [in Russian].

12. Toffler, O. (1996). *Tretia khvyliia. Suchasna zarubizhna filosofiiia [The third wave. Contemporary foreign philosophy]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

13. Toffler, A. (1997). *Futuroshok [Futuroshok]*. SPb.: Lan [in Russian].

14. Khamitov, N. (2012). Est svoboda slova, no est li svoboda mysli? [There is freedom of speech, but is there freedom of thought?]. (n.d.). *aphy.net*. Retrieved from [http:// aphy. net/articles /51-magbookath/788-nazip-khamitov-is-there-freedom-of-speech-but-is-there-freedom-of-idea](http://aphy.net/articles/51-magbookath/788-nazip-khamitov-is-there-freedom-of-speech-but-is-there-freedom-of-idea) [in Russian].

О. П. Антипова

КЛЮЧЕВЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ СВОБОДЫ СЛОВА В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Доказано, что в современных условиях свобода слова воспринимается как социокультурно обусловленное право человека на свободное выражение личных мнений и отстаивания мировоззренческих позиций, не нарушающее прав и свобод других членов социума и обеспечивающие оптимальный процесс инфообмена, с учетом ключевых тенденций культуры информационной эры. Обосновано, что Интернет-коммуникации, с одной стороны, существенно расширяют возможности современника в сфере свободы слова, а с другой – способны привести к ее нивелированию, информационному беспределу, вызывают навязывание некачественной информации, распространение фейковых сообщений, приводят к манипулированию сознанием. Указывается на проблему ответственности субъекта выработки информации не только перед ее потребителем, но и перед самим собой. Утверждается, что критерием регулирования информационного потока, в частности, степени свободы слова, является выработка потребителем своеобразного внутреннего ценза, «информационного вкуса».

Ключевые слова: свобода слова, информационное пространство, культура информационной эры

O. Antipova

KEY FREEDOM OF SPEECH DEVELOPMENT TRENDS IN THE INFORMATION SOCIETY

Introduction. The process of establishing information society, the accelerated pace of info exchange qualitatively transforming communicative interaction, which naturally affects the phenomenon of freedom of speech. **Aim and tasks.** The aim of the article is to identify key freedom of speech development trends in the information society. **Research methods.** The methodological tools consist of the sociocultural approach, methodological principles of systemacity and completeness. **Research results.** Freedom of speech is currently recognized as a sociocultural human right to freedom of expression and taking a stand on one's worldview that do not violate the rights and freedoms of other members of society and provide the optimal info exchange process, taking into account key cultural trends of the information age. **Discussion.** The results of the analysis of freedom of speech phenomenon in the information era complement the conceptual development of researchers in the context of today's global changes. **Conclusion.** On the one hand, Internet communications significantly widen our contemporaries' opportunities when it comes to freedom of speech, and on the other, they can result in its levelling, information lawlessness, which can be the reason for imposing low-quality information, spreading fake messages and mind control. The responsibility of the subject of information generation not only to its consumer, but also to himself, seems to be an immediate concern. In the culture of information era, the consumer is perceived not as a passive element of communicative process, but rather as an active participant in shaping the sociocultural space. The criterion for regulating the flow of information, and therefore the freedom of expression degree, is acquiring "information taste" by the consumer.

Key-words: freedom of speech, information space, the Information Age culture.

УДК 796: 141.319.8: 378: 37.015 (045)

И. И. Вржесневский

ФИЛОСОФСКО-АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПЕДАГОГИКИ ФИЗИЧЕСКИХ УСИЛИЙ И ДВИГАТЕЛЬНОЙ АКТИВНОСТИ

Национальный авиационный университет

Аннотация. В представленной работе проведен анализ места и перспектив физического воспитания в современной образовательной системе и педагогических конструктах. В философско-антропологическом контексте представлен вектор целенаправленного научного поиска обновления физического воспитания и трансформации этого педагогического процесса в отдельное педагогическое направление – педагогика физических усилий и двигательной активности. Концептуально изложены философско-антропологические и витальные предпосылки, а также парадигма обозначенного направления. Предложено философское видение места, задач и функций преподавателя физического воспитания.

Ключевые слова: физическая активность, физическое воспитание, телесное знание, мировоззрение и жизнотворчество, антропологическая константа.

Введение

Научно-технический прогресс и соответствующие трансформации в современном обществе существенно изменили эволюционные перспективы человечества, ускоряя, таким образом, коэволюцию. Грандиозное преобразование информационно-коммуникативного пространства (давнее доступ к практически неограниченному ресурсу информации) повлияло на все сферы жизнедеятельности и жизнотворчества человека. В то же время,

рассматривая физические возможности человека, ограниченные природными закономерностями физиологии нашего организма, надо признать, что эти же трансформации ведут и к негативным тенденциям. В первую очередь, принято говорить о рисках для здоровья человека, связанных с гиподинамией и ее последствиями. Гиподинамия перестаёт быть проблемой отдельно взятого человека и его нерационального режима дня. Минимизация объёмов физической активности молодого поколения в